

<https://helda.helsinki.fi>

Stalinismin perinnöstä nyky-Venäjällä

Ikonen, Susan

2017

Ikonen , S 2017 , ' Stalinismin perinnöstä nyky-Venäjällä ' , Idäntutkimus , Vuosikerta. 24 ,
Nro 1 , Sivut 34-41 . < <http://hdl.handle.net/10138/304730> >

<http://hdl.handle.net/10138/304730>

publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Stalinismin perinnöstä nyky-Venäjällä

Susan Ikonen

Pietarissa järjestettiin 24.–26.10.2016 yhdeksäs kansainvälinen konferenssi stalinismin historiasta teemalla ”Kulttuuri ja vallanpitäjät Neuvostoliitossa 1920–1950-luvuilla” (*Istorija stalinizma. Kultura i vlast v Sovetskom Sojuze v 1920–1950-e gg.*). Otsikon aikamääreistä huolimatta keskustelu ulottui koko neuvostoaikaan sekä sen ristiriitaiseen perintöön nyky-Venäjällä. Historiapolitiittinen ja historiatietoisuutta käsittelevä metadiskurssi oli vahvasti läsnä, mikä olikin konferenssijärjestäjien perimmäinen tarkoitus. *Istorija stalinizma* on nimittäin paitsi Venäjän eri kaupunkeja vuodesta 2008 kiertänyt konferenssisarja myös tieteellinen julkaisuprojekti, jonka puitteissa julkaistaan sekä venäläisiä että tärkeimpiä länsimaisia historiallisia tutkimuksia Stalinin ajasta sekä ylipäätään tärkeistä neuvostohistorian teemoista.

Konferenssin järjestäjätahoja oli kaikkiaan yhdeksän: Venäjän Federaation presidentin kansalaisyhteiskunta- ja ihmisoikeuksien kehityksen neuvosto, Presidentti Boris Jeltsinin keskus, Valtiollinen Eremitaasi, Venäjän Federaation valtionarkisto (GARF), Venäjän sosiaali- ja poliittisen historian valtionarkisto (RGASPI), Venäjän poliittisen historian valtionmuseo, Kansainvälinen historia-, koulutus-, hyväntekeväisyys- ja ihmisoikeusjärjestö Memorial, ”Venäläinen poliittinen ensyklopedia”-kustantamo (ROSSPEN) sekä Dmitri Lihatsšovin säätiö.

Konferenssin taustatahot ovat siis moninaiset sekä hieman ristiriitaiset. Mielenkiintoinen kysymys on esimerkiksi se, kuinka presidentin ihmisoikeusneuvosto ja ihmisoikeusjärjestö Memorial, joka tunnetusti on joutunut rekisteröitymään ”ulkomaiseksi agentiksi”, ovat molemmat sopuisasti yhteistyössä konferenssin järjestäjinä. Käytäväkeskusteluissa selvisi, että Memorial on konferenssisarjan alusta asti ollut yksi sen vahvimista järjestäjistä mutta jäänyt viime vuosina yhä enemmän taka-alalle. Toisaalta RGASPI:n johtaja ja ROSSPEN-kustantamon kustannuspäällikkö Andrei Sorokin on ollut ratkaisevana taustavaikuttajana kirja- ja konferenssisarjan perustamisessa. Sekä konferenssien että julkaisuprojektin rahoittajana toimii puolestaan Jeltsin-keskus.

Istorija stalinizma -projektissa on näin ollen mukana sekä vahvasti valtiollisia toimijoita että kansalaisjärjestöjä, ja sen keskeisissä asemissa ovat ammattihistorioitsijat sekä tärkeimmät etenkin Stalinin ajan asiakirjoja hallinnoivat arkistot (RGASPI ja GARF) johtajineen. ROSSPEN:in ja Jeltsin-keskuksen ylläpitämän kustannusprojektin ohjelmallisena tavoitteena on ”vaikuttaa neuvostoaajan ideologisen ja poliittisen perinteen käsittelyyn, jota ilman on mahdotonta saada Venäjälle aikaan nykyaikaista sivilisaatiota.” Sen puitteissa on jo ilmestynyt kymmeniä teoksia, joiden tarkoituksena on pohjustaa julkisia keskusteluja teosten

teemoista. Keskeistä on tuoda yleiseen tietoisuuteen neuvostoaikaa koskeva tieteellinen tutkimus, joka puolestaan nojaa ”arkistovallankumoukseksi” kutsuttuun arkistojen avautumiseen Neuvostoliiton hajottua. Arkistovallankumouksen puitteissa venäläiset historioitsijat ja arkistotyöntekijät ovat avanneet tutkimuskäyttöön ja myös julkaisseet miljoonia aiemmin salaisiksi luokiteltuja dokumentteja. Julkaisuprojekti sisältääkin monografioiden ja kokoomateosten lisäksi kaksi alasarjaa: *Istorija stalinizma – Dokumenty* (dokumenttikokoelmat ja arkistoaineistot) sekä *Istorija stalinizma – Debaty* (konferenssien esitelmät).

Stalinismin historia (Istorija stalinizma) -sarjan kirjoja.

Näin alkaa piirtyä kuva laajasta agendasta, jonka puitteissa yhtäältä edistetään stalinismin historian akateemista, primäärilähteisiin perustuvaa tutkimusta sekä toisaalta sen pohjalta tapahtuvaa yhteiskunnan historiatietoisuuden lisäämistä. Se puolestaan liittyy keskeisesti vallanpitäjien ja kansalaisyhteiskunnan nykyisiin ja tuleviin keskinäissuhteisiin.

Stalinismia koskevien kysymysten ajankohtaisuudesta kertoo myös valtiovallan tarve ottaa kantaa menneisyyden ongelmiin. Vuoden 2015 elokuussa Venäjän Federaation hallitus vahvisti Dmitri Medvedevin johdolla asiakirjan nimeltä ”Poliittisten vainojen uhrien muistoa koskevan valtiollisen politiikan suuntaviivat” (*Kontseptsija gosudarstvennoi politiki po uvekovešeniju pamjati žertv političeskih repressii*), joissa on annettu katsaus vuonna 1953 alkaneeseen ja yhä keskeneräiseksi todettuun vainojen uhrien rehabilitointiin sekä suuntaviivat tulevalle toiminnalle. Asiakirja sisältää muun muassa huomion, että Venäjän yhteiskuntakehityksen kannalta vuosi 2017 on kaksinkertainen merkkivuosi: sata vuotta tulee kuluneeksi vuoden 1917 vallankumouksista ja 80 vuotta terrorin huippuvuodesta 1937.

Jälkineuvostolainen keskustelu

Istorija stalinizma -konferenssien sarja on toiminut jo lähes vuosikymmenen. Teemat ovat vaihdelleet Neuvostoliiton eri provinsseissa tapahtuneista vainoista (2009) pakkotyöhön (2011) ja myöhäisstalinismin ajasta (2014) Stalinin jälkeisiin reformeihin (2015). Kiinnostuksesta viimesyksyistä ”Kulttuuri ja vallanpitäjät 1920–50-lukujen Neuvostoliitossa” -konferenssia kohtaan kertoo se, että järjestäjät olivat saaneet yli 400 esitelmäehdotusta 21 eri maasta. Osa ehdotuksista oli jouduttu torjumaan, koska aiheet ovat vuorossa seuraavien

konferenssien teemoissa. Lokakuinen konferenssi kokosi lopulta yhteen kaikkiaan yli 80 neuvostohistorian asiantuntijaa 14 eri maasta.

Konferenssit ovat määritelmällisesti kansainvälisiä, mutta on syytä mainita, että valtaosa esitelmöitsijöistä tuli Venäjän ohella entisistä neuvostotasavalloista. Kutsutut plenaristit olivat kaikki venäläisiä, ja kuudestakymmenestä esitelmöitsijästä vain viisi tutkijaa tuli entisen Neuvostoliiton alueen ulkopuolelta (Ruotsista, Suomesta, Italiasta ja kaksi Saksasta). Konferenssin ”kansainvälisyys” onkin ymmärrettävä ennen muuta juuri jälkineuvostolaisen tilan (*postsovetstvo*) sisäisenä keskusteluna, jolla on ehdoton yhteiskunnallinen merkitys. Tämä koko *Istorija stalinizma* -projektin painotus näkyy siis myös konferensseissa: ”läntiset” tutkijat ovat tervetulleita ottamaan omalla tutkimuksellaan osaa aiheesta käytävään keskusteluun, mutta itse keskustelu käydään venäläisen yhteiskunnan ehdoilla ja sen tarpeista käsin.

Käristäen voikin sanoa, että konferenssi paitsi toi yhteen aiheen tutkijat myös ”palautti Neuvostoliiton” yhteisen ja yhtenäisen tarkastelun kohteeksi akateemisen keskustelun keinoin. Koska Venäjä ja muut entiset neuvostotasavallat ovat 1900-luvun perinnön suhteen erottamattomia, on tärkeää, että myös akateeminen historian tutkimus tarkastelee neuvostoaikaa ja sen ilmiöitä monikansallisessa yhteistyössä. Toisaalta on syytä mainita, että konferenssi oli tarkoitettu ennen muuta ammattitutkijoiden ja kansalaisaktiivien keskinäiseksi vuoropuheluksi, ei varsinaisesti ”suurelle yleisölle”. Konferenssikutsu sekä konferenssin ohjelma löytyivät Jeltsin-keskuksen internetsivuilta, mutta eivät juuri muualta. Monet esitelmöitsijät vaikuttivat olevan konferenssisarjan vakio-osallistujia, ja konferenssi on siten ollut tutkijoiden yleisessä tiedossa.

Konferenssi koostui kolmesta osasta: ensimmäisen päivän avajaisista ja yleisistunnosta, toisen päivän sektiotyöskentelystä sekä kolmannen päivän yhteenvetoja tekevästä pyöreän pöydän keskustelusta. Kulttuuripolitiikan ollessa tämänvuotisen konferenssin keskiössä on aiheetä mainita erikseen Lihatsovin säätiön hallituksen puheenjohtaja, kirjailija Daniil Granin, joka konferenssin yleisistunnolle lähettämässään tervehdyksessä korosti aiheen henkilökohtaista merkitystä itselleen. Vuonna 1919 syntynyt Granin oli jo vuoden 1956 suojasääkirjallisuuden (ja sen osakseen saaman kritiikin) keskiössä, ja vastaavasti jälleen neuvostoyhteiskunnan toisen stalinismikäsittelyn aallon eli perestroika-ajan keskustelujen ytimessä. 97-vuotias Granin ei terveyssyistä saapunut konferenssin aloittavaan yleisistuntoon, mutta hän osallistui ilmeisen virkeänä konferenssin päättäneeseen pyöreän pöydän keskusteluun. Graninin läsnäolo antoi konkreettista syvyyttä konferenssin temalle ja sen kiertymiselle nykyiseen historiakeskusteluun. Arvostettu kirjailija totesikin tervehdyksessään: ”Mielestäni konferenssi järjestetään aikana, jolloin kansalaisyhteiskuntamme kohtaa uusia vaikeuksia taistelussaan stalinismia vastaan.”

Myös muut konferenssin tervehdyssanat käsittelivät konferenssin merkitystä akateemisen yhteisön ulkopuolella. Andrei Sorokin, RGASPI:n johtaja ja ROSSPEN'in kustannuspäällikkö, korosti, miten vallankumouksen satavuotispäivän kynnyksellä historioitsijoilta odotetaan vahvoja yhteiskunnallisia kannanottoja. Minimaalisen konsensuksen vallitessa julkisessa keskustelussa ainoastaan akateemiset tutkijat voivat tarjota välineet sivistyneelle keskustelulle. Hän korosti sitä, miten neuvostokulttuurin tärkeintä kehityskautta pystytään nyt tutkimaan yhtäältä arkistovallankumouksen, toisaalta verrattain uusien sosiaali- ja kulttuurihistorian suuntausten valossa.

Pietarin kaupungin ihmisoikeusvaltuutettu Aleksandr Šišlov tähdensi, miten stalinismin historian sekä autoritäärisen vallan kulttuurille, yhteiskunnalle ja yksilölle aiheuttamien vai-

kutuksien tutkiminen auttaa myös etsittäessä vastauksia nykypäivän kysymyksiin. ”Saamme tälläkin hetkellä todistaa stalinismin puolustuspuheiden uudelleensyntymistä, ja kysyntää riittää kirjoille, jotka ohittavat täysin lähimenneisyytemme faktat. Nyt maassamme pystytetään patsaita tyranneille.” Hän piti monia nykypäivän ilmiöitä seurauksena siitä, ettei stalinismia ole opiskeltu eikä stalinismin historiasta ole myöskään opittu.

Kiinnekohtana kulttuuri

Yleisistunnossa kuultiin tutkimustuloksia kaikkiaan 15 esitelmöitsijältä, jotka oli kutsuttu pohjustamaan konferenssissa käsiteltäviä aiheita. Yksi tärkeistä kysymyksistä oli varhaisen neuvostovallan ja intelligentsijan suhde. Vladimir Buldakov (Moskova) käsitteli vallanpitäjien ja kulttuuritoimijoiden vastavuoroisia suhteita 1920-luvulla, jolloin kulttuuritoimijat joko halukkaasti tai haluamattaan auttoivat vallanpitäjiä. Vielä sotakommunismien aikaan kulttuurin kentällä sai tehdä, mitä halusi, mutta oli selvää, että myöhemmissä olosuhteissa, joissa vallanpitäjät vaativat yhteiskunnalta stabilisoitumista, ei kulttuurissa enää ollut tilaa esimerkiksi futuristeille. Vladlen Izmozik (Pietari) täydensi kuvaa puolueen ja tieteellisteknisen intelligentsijan suhteista neuvostovallan alkuvuosina ja Sergei Krasilnikov (Novosibirsk) intelligentsijan, vallanpitäjien ja yhteiskunnan monimutkaisista keskinäisuuhteista.

Neuvostokirjallisuus ja kirjailijoiden asema neuvostoyhteiskunnassa sai sekin sijansa. Oleg Leibovitš (Perm) pohti kirjailijan asemaa ja roolia neuvostomytologiassa 1930–40-luvuilla. Hän käsitteli Stalinin ja kirjailijoiden välistä suhdetta ja sitä, miten Stalin ohjaili kirjailijoiden tuotoksia usein henkilökohtaisestikin kutsuen heitä keskustelemaan kanssaan Kremliin. Leibovitšin mukaan tämänkaltaisen kirjailijoiden ja vallanpitäjien välinen, suoraan keskusteluun ja kahdenvälisiin tapaamisiin pohjautuva lähes intiimi kanssakäyminen lakkasi vasta 1960-luvulla. Pjotr Družinin (Moskova) avasi esitelmässään vuoden 1946 Keskuskomitean *Zvezda* ja *Leningrad* -aikakauskirjoja koskevaa asetusta ja sen taustoja. Ensimmäisen sodanjälkeisen vuoden osoittautuessa vaikeaksi lännen kanssa syntyneen välirikon, taloudellisen katastrofin ja suoranaisten nälänhädän myötä Stalin vaati ”valtavaa ideologista työtä” massojen parissa ja väestön ruokkimista kansallisella ylpeydellä. Neuvostovallan tukiessa rahallisesti kirjallisuutta tuli myös aikakauskirjojen tukea neuvostovallan politiikkaa.

Sergei Solovjov (Moskova) käsitteli neuvostokustantamojen sisäisten kirja-arvostelujen roolia neuvostosensuurin yhtenä muotona. Hän keskittyi Varlam Šalamovin ja Aleksandr Solženitsynin tapauksiin, avaten kaunokirjallisuuden toimitusprosessin eri vaiheita ja sisäisten arvioitsijoiden vaikutusvaltaa julkaisuprosessiin. Solovjov korosti, että kirjallisuushistorioitsijat eivät ole vielä kunnolla tutkineet näitä aineistoja, jotka tuovat merkittävän lisän virallisten sensuuri-instituutioiden tutkimuksen rinnalle.

Kirjallisuuden ohella käsittelyn kohteeksi pääsivät myös muut kulttuurimuodot. Boris Firsov (Pietari) käsitteli leningradilaista televisiotuotantoa, sen vaatimaa ennakkosensuuria sekä merkitystä kaupungille ja koko maalle; Galina Jankovskaja (Perm) neuvostolaisen kuvataiteen vastaanottoa ”tavallisten katsojien” keskuudessa 1930–1950-luvuilla; Julia Kantor (Pietari) suuren isänmaallisen sodan aikaista ja jälkeistä sodan käsittelyä museoiden näyttelytoiminnassa ja Oleg Ljubeznikov (Pietari) Iisakin kirkon museoinnin vaiheita ja siitä koituneita kädenväöntöjä bolševikkien keskuudessa. Juri Kostjašov (Kaliningrad) esitelmöi Königsbergin neuvostolaistamisesta, Jekaterina Lopatkina (Pietari) länsimaisen taiteen näyttelyistä 1930-luvun Neuvostoliitossa, Oksana Nagornaja (Tšeljabinsk) Neuvostoliiton kulttuuridiplomatian muutoksista 1950–60-luvuilla ja Teimur Džalilov (Moskova)

tšekkoslovakialaisen ja neuvostoliittolaisen intelligentsijan välisten suhteiden vaikutuksesta vuoden 1968 tapahtumiin.

Yleisistunnon päätti kirjallisuudentutkijan ja yhteiskunnallisen vaikuttajan Marietta Tšudakovan (Moskova) painokas puheenvuoro siitä, miten ”neuvostokompleksi” eli kyvyttömyys käsitellä neuvostoaajan pimeitä puolia siirtyy uusille sukupolville. Esitelmässään venäläisten yläkoululaisten käsityksistä eri venäjän historian vaiheista ja henkilöistä (lokakuu, neuvostovalta, Lenin, Stalin, Dzeržinski, Jeltsin) hän kertoi ennakkohypoteesinsa ikävä kyllä pitäneen paikkansa: nuorilla on vahvat käsitykset maansa historiasta jo kauan ennen kuin 1900-luvun historiaa aletaan koulun 9. luokalla opettaa. Noita käsityksiä on koulun enää vaikea muuttaa. Tärkeämpää kuin koulun tarjoama tieto on se, mitä ja miten ”mummo on kertonut”. Tšudakovan mukaan isoäidit eivät yleensä kerro ristiriidoista vaan vastaavat lasten kysymyksiin mahdollisimman myönteisesti. Näin neuvostokompleksi siirtyy eteenpäin ja Dzeržinski saatetaan todeta ”mieheksi, joka teki paljon maamme hyväksi”.

Varsinaisia konferenssisitelmää oli kuusikymmentä, ja ne oli jaoteltu kaikkiaan seitsemän eri teeman alle: ”Puolueen ja valtiovallan kulttuurinen ohjaus, ideologia ja instituutit”, ”Intelligentsija, byrokratia ja vallanpitäjät”, ”Koulutus ja tiede Neuvostoliitossa”, ”Sosialistisen realismin kirjallisuus ja taide”, ”Kulttuuria massoille, neuvostotoukkipäivän uusia piirteitä”, ”Repressioiden ja rehabilitoinnin kulttuuri” sekä ”Kansainväliset kulttuurisuhteet”. Kuten aihekokonaisuudet antavat ymmärtää, esitelmien kirjo oli päättäväisyyden laaja. Eri kulttuurin- ja koulutuksen alat, vuosikymmenet ja Neuvostoliiton eri alueet olivat hyvin edustettuina esitelmissä.

Keskustelun tuominen yhteiskuntaan

Konferenssin päättävä pyöreä pöytä keskittyi ennen muuta siihen, missä määrin ammatillinen historian tutkimus pystyy vaikuttamaan yleiseen mielipiteeseen ja historiakäsitykseen. Pyöreän pöydän keskusteluun osallistuivat kirjallisuustieteilijä Konstantin Azadovski, Poliittisen historian museon johtaja Jevgeni Artjomov, kirjailija ja Lihatsov-säätiön puheenjohtaja Daniil Granin, historioitsija Pjotr Družinin, teatterilavastaja ja kirjailija Eduard Kotšergin, GARF:in tieteellinen johtaja Sergei Mironenko, RGASPI:n johtaja ja ROSSPEN:in kustannuspäällikkö Andrei Sorokin sekä kirjallisuustieteilijä Marietta Tšudakova. Konferenssin viimeisen parituntisen aikana kuultiin paikoin räväköitäkin kommentteja.

Andrei Sorokin muistutti, että historiantutkijat, kansalaisaktivistit ja intelligentsijan edustajat eivät kärsi tiedon puutteesta, vaan heidän piirissään kaikki on selvää. Yleisen tietoisuuden tasolla tilanne on kuitenkin aivan toinen, eikä yhteiskunta yksinkertaisesti pysty käymään keskustelua. Hän korosti, että arkistot ovat täynnä tietoa ja yhteiskunnassa selkeästi on kysyntää historialliselle tiedolle. Ammattilaisten täytyy olla valmiita aitoon keskusteluun suuren yleisön kanssa ja tuoda esille ei vain myönteistä vaan aidosti positivistista tietoa sekä siihen nojaavia tulkintoja. Samoilla linjoilla oli Pjotr Družinin, joka piti ongelmana sitä, että tutkijat kommunikoivat enimmäkseen vain keskenään. Hänen mielestään historioitsijoilla on moraalinen vastuu paitsi puhua totta myös osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Painokkaan puheenvuoron piti Venäjän Federaation valtionarkiston, GARF:in, tieteellinen johtaja Sergei Mironenko. Hän oli aiemmin GARF:in varsinainen johtaja mutta sai keväällä 2016 arvonalennuksen. Mironenko paljasti arkistoaineistojen avulla useita neuvostohistorian myyttejä fiktioksi, minkä seurauksena hän joutui konfliktiin kulttuuriministeri Vladimir Medinskin kanssa. Medinski on itse pyrkinyt profiloitumaan historioitsijana, joskin useat

ammattihistorioitsijat ovat vaatineet hänen historia-alan tohtorintutkintoaan jälkikäteen mitätöitäväksi väitöskirjan ala-arvoisen tieteellisen tason vuoksi. Konferenssin pyöreässä pöydässä Mironenko suomi kovin sanoin Medinskiä. Hän kutsui tätä tietämättömäksi moukaksi ja totesi, että niin kauan kuin vallassa ovat tämänkaltaiset sivistymättömät ihmiset, mitään hyvää ei ole luvassa ja totuuden puhuminen on hyvin vaikeaa.

Mironenko muistutti Aleksandr Solženitsynin aikoinaan käyttämästä termistä *obrazovanštšina*, joka tarkoittaa näennäisesti korkeakoulutettuja ihmisiä, jotka eivät kuitenkaan ole omaksuneet koulutuksen tarjoamia tietoja ja sivistystä. Mironenko piti suurena ongelmana, että tämänkaltaisia ihmisiä on paljon intelligentsijana itseään pitävien joukossa. Marietta Tšudakova jatkoi kärjekkäästi toteamuksella, miten päivittäin saa kuulla typerien tai todella typerien ihmisten kovaäänistä menneisyyden kommentointia, vaikkapa siitä, miten Iivana Julma on rakennuttanut Pietarin kaupungin.

Daniil Granin kertoi, että hänelle kaikkein merkittävin asia stalinismissa oli ihmisen yksilöllisyyden tuhoaminen. Sotaveteraanina hän myös muisteli sodan hirvittävyttä siltä kannalta, miten puna-armeijan sanottiin olevan kaikkein vahvin, vaikka käytännössä sotilaille ei ollut antaa kiväärejä. Tuo ”vastenmielinen petos” johti katastrofiin etenkin sodan ensimmäisenä vuonna, ja kyse oli neuvostojohdon, etenkin Stalinin, häpeällisestä teosta. Granin pohti myös sitä, miten neuvosto aika kaikesta huolimatta tuotti kulttuurin saralla myös lukemattomia suuria kirjailijoita sekä teatterin, elokuvan ja musiikin saralla edelleen arvostettuja teoksia. Tätä paradoksia ei Granin sanojensa mukaan voinut ymmärtää.

Keskustelunaiheena oli myös se, missä määrin historioitsijoiden tuotanto pääsee koulujen käyttöön ja kirjastoihin. Sorokin kertoi olevansa optimistinen *Istorija stalinizma* -sarjan suhteen: sitä jaetaan pääkirjastojen lisäksi aluekirjastoihin. Sitä, etteivät kirjat päädy kirja-kauppoihin, pidettiin yleisenä kirjanjakelun ongelmana. Esimerkiksi teknillisen koulutuksen saanut intelligentsija olisi kiinnostunut historiasta, mutta tieto ei saavuta heitä. Tässä kohdin keskustelua nousi esiin kysymys patrioottisesta kasvatuksesta ja siitä, että historioitsijat ovat kiinnostuneita ennen muuta moraalisesta kasvatuksesta. Häpeällisenä pidettiin sitä, että laadutonta tekstiä suoltava ”kaupungin päähullu” Nikolai Starikov täyttää kirjakauppojen hyllyt.

Keskustelun päätteeksi kuitenkin painotettiin erikseen, että poliittisen eliitin huipulla olevat ihmiset joka tapauksessa ymmärtävät ja tunnustavat Stalinin ajan arviointia koskevat vaikeudet ja Stalinin toiminnan ristiriitaisuudet. Tässä tilanteessa historioitsijoiden ei auta muuta kuin tehdä omaa, hidasta työtään.

Menneisyyden ongelmanhallinta

Johtopäätöksenä voi todeta, että konferenssi sujui *Istorija stalinizma* -projektin toiminta-ajatuksen mukaisesti. Tarkoituksena oli, että asiantuntijoiden alkuperäislähteisiin nojaama tutkimustyö, sen tulokset ja niistä käyty keskustelu tuovat uutta tietoa myös suurelle yleisölle. Tämän tiedonjakamisen intressinä on luoda pohjaa avoimelle yhteiskuntakeskustelulle, joka perustuu faktoihin eikä vain tyhjiin patrioottiseen retoriikkaan ja populistisiin huutoihin. Konferenssissa mainittiin useaan kertaan, että tutkijat eivät riitele keskenään vaan että ongelmana on näennäisesti keskenään kilpailevien, yhtäältä aidosti tutkimukseen pohjautuvien ja toisaalta enemmän tai vähemmän mielikuvituksellisten populististen näkemysten ”rinnakkainelo” sekä yhteiskunnallisessa keskustelussa että kirjakauppojen hyllyillä. Suurimpana ongelmana venäläiset historioitsijat tuntevan pitävän tällä hetkellä sitä, että tämä tendenssi lähtee suoraan ylimmiltä kulttuuripolitiikan tasoilta.

Samanaikaisesti nykyiset vallanpitäjät kuitenkin ymmärtävät kysymysten monimutkaisuuden, kuten Kremlin asiakirja ”Poliittisten vainojen uhrien muistoa koskevan valtiollisen politiikan suuntaviivat” antaa ymmärtää. ”Menneisyyden kipukohdista ei tule vaieta” on siis myös valtiojohdon kanta, mutta siitä, miten asia tulisi hoitaa, on poliittisen eliitin ja valtiovallan keskuudessa ilmiselvää ristivetoa. Lisäksi on merkillepantavaa, ettei kyseinen asiakirja mainitse Memorialia nimeltä kertaakaan, ja kiista järjestön ”ulkomaisen agentin” statuksesta oli edelleen käynnissä vuoden 2016 lopulla. Toisin sanoen valtiovalta näyttäisi siis syrjäyttävän Memorialin tämän tärkeimmästä toimialasta eli poliittisten vainojen historian tutkimisesta ja tutkimustulosten tuomisesta kansalaisten tietoon. Samaan aikaan presidentin ihmisoikeusneuvostosta on kuitenkin kuulunut ääniä, jotka vastustavat Memorialin rekisteröimistä ”ulkomaiseksi agentiksi”, sillä toimenpide sotii täysin mainitun asiakirjan periaatteita vastaan. Jää siis nähtäväksi, millaisiksi muodostuvat valtiovallan ja Memorialin suhteet jatkossa – ja millaiseksi ylipäätään muodostuu Venäjän virallinen politiikka suhteessa historian kipukohtiin.

Venäläisessä historiapolitiikassa ja yhteiskunnallisessa historiakeskustelussa onkin luvassa erittäin mielenkiintoinen vuosi 2017. On odotettavissa, että valtiovalta ja/tai valtiolliset instituutiot ottavat julkisesti kantaa ”menneisyyden ongelmiin”, mutta millä volyyymillä ja mistä lähtökohdista se tapahtuu, on vielä avoin kysymys. Toivoa sopii, että historiantutkijoiden ja alkuperäislähteiden äänet tulevat kuulluiksi.

Siihen liittyen mainittakoon, että myös vuoden 2016 konferenssin esitelmät kootaan yhteen ja julkaistaan vuoden 2017 jälkipuoliskolla ROSSPEN-kustantamon *Istorija stalinizma: Debaty* -sarjassa.

Lisätietoja

- Artemenko, Galina (2016), Pomoika v golovah izbiratelei (o vystuplenii M.O. Tšudakovoi. – *Internet-portal gazety "Moi rajon"*, Sankt-Peterburg. 25.10.2016. <http://mr7.ru/articles/143925/> [19.11.2016]
- Artemenko, Galina (2016), Dremutšii Medinski u vlasti. – *Internet-portal gazety "Moi rajon"*, Sankt-Peterburg. 26.10.2016. <http://mr7.ru/articles/144051/> [19.11.2016]
- Glezerov, Sergei (2016), Prirutšeniye i diktat. Potšemu ušenyje izutšajut istoriju stalinizma. – *Sankt-Peterburgskije vedomosti*. 1.11.2016. http://spbvedomosti.ru/news/obshchestvo/priruchenie_i_nbsp_diktat/ [19.11.2016]
- ”Istorija stalinizma.” Istorija i vlast v SSSR. – *Jeltsin Tsentr*. 5.11.2016. <http://yeltsin.ru/news/istoriya-stalinizma-kultura-i-vlast-v-sssr/> [19.11.2016]
- Kontseptsija gosudarstvennoi politiki po uvekovečšeniju pamjati žertv političeskikh repressii. – *Sovet pri Prezidente Rossijskoi Federatsii po razvitiju graždanskogo obščestva i pravam tšeloveka*. 15.8.2015. <http://president-sovet.ru/documents/read/393/> [19.11.2016]
- Stavničuk, Svetlana, Audioreportaž. IX Meždunarodnaja nautšnaja konferentsija iz tsikla ”Istorija stalinizma” ”Kultura i vlast v SSSR. 1920–1950-e gg.” (Audioreportaž i fragmenty vystuplenii V.P. Buldakova, S.A. Krasilnikova, G.A. Jankovskoi i M.O. Tšudakovoi). – *Grad Petrov. Radio Sankt-Peterburgskoi mitropolii*. <http://www.grad-petrov.ru/broadcast/stalinizm-i-kultura/> [19.11.2016]
- Konferentsija ”Istorija stalinizma” v Sankt-Peterburge (programma). – *Jeltsin Tsentr*. 19.10.2016. <http://yeltsin.ru/news/istoriya-stalinizma-konferenciya-v-sanktpeterburge/>
- V Glavnom štabe zaslužajut 70 dokladov na Meždunarodnoi konferentsii ”Istorija stalinizma”. – *Telemekanal Sankt-Peterburg*. 24.10.2016. <https://topspb.tv/news/news116048/> [19.11.2016]
- V Peterburge natšala rabotu IX Meždunarodnaja nautšnaja konferentsija ”Istorija stalinizma”. – *Upolnomotšennyi po pravam tšeloveka v Sankt-Peterburge*. 24.10.2016. http://ombudsmanspb.ru/ru/24_10_2016_v_peterburge_nachala_rabotu_ix_mezhduna [19.11.2016]

Zajavlenije zamestitelja predsedatelja SPTš Jevgenija Bobrova v svjazi s vključenijem Minjustom Rossii Meždunarodnogo obščestva "Memorial" v rejestr "inostrannyh agentov". – *Sovet pri Prezidente Rossijskoi Federatsii po razvitiju graždanskogo obščestva i pravam čeloveka*. 5.10.2016. <http://president-sovet.ru/presscenter/news/read/3495/> [19.11.2016]
Istorija stalinizma -projektin Facebook-sivu: <https://www.facebook.com/stalinismhistory/>

Tiedä enemmän

Idäntutkimus ilmestyy neljä kertaa vuodessa noin 100 sivun tietopakettina Venäjästä ja itäisestä Euroopasta. Lehden teemoja ovat olleet mm. *Valtio, Putin, Nuoriso ja Kulutus*. Vuonna 2017 on tulossa teemanumerot *Itämeri, Viesti ja Vapaus*.

Vuosittilaus 32 euroa, ulkomaille 35 euroa ja opiskelijat 18 euroa. Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen seuran jäsenet saavat lehden jäsenetuna. Jäsenmaksu on 28 euroa ja opiskelijajäsenmaksu 16 euroa vuodessa.

Tilaukset:
Idäntutkimus, VIETS ry,
Puh. 044 544 2203
viets-idantutkimus@helsinki.fi
www.helsinki.fi/idantutkimus
Seuraa Idäntutkimusta myös Facebookista.